

N AAR EEN INCLUSIEVE SAMENLEVING

SURINAME VEERTIG JAAR ONAFHANKELIJK

In de afgelopen veertig jaar is de republiek Suriname in hoofdzaak bestuurd door het Front voor Democratie en Ontwikkeling – met de Nationale Partij Suriname (NPS) en de Vooruitstrevende Hervormings Partij (VHP) als sleutelpartijen – en door coalities met de Nationale Democratische Partij (NDP) als belangrijkste partij. De kijk van deze combinaties op de onafhankelijkheid verschilt. Ook de wijze waarop zij invulling hebben gegeven aan een eigen koers voor Suriname loopt uiteen. Recente ontwikkelingen laten in toenemende mate de beperkingen, om niet te zeggen de gedateerdheid zien van hun verhalen over de onafhankelijkheid. Er is ruimte voor een nieuw verhaal.

Het debat over de onafhankelijkheid van Suriname is nog altijd niet verstomd. In de jaren zestig en zeventig twistten Surinaamse politici over de vraag of het verstandig was de staatkundige banden met Nederland door te snijden. Niet zelden liepen die discussies hoog op. Het vooruitzicht op eigen benen te staan, bracht rond 1975 grote groepen Surinamers ertoe de wijk naar Nederland te nemen. Nog geruime tijd na de soevereiniteitsoverdracht stelden tegenstanders van onafhankelijkheid de vraag of Suriname niet te vroeg voor volledige zelfstandigheid had gekozen. Was het land werkelijk klaar geweest voor deze stap? Had de bevolking niet veel nadrukkelijker bij het dekolonisatieproces betrokken moeten worden? Heden ten dage worden deze vragen niet meer opgeworpen. De toenmalige voor- en tegenstanders van onafhankelijkheid – vooral gebundeld in de Nationale Partij Suriname (NPS) en de Vooruitstrevende Hervormings Partij (VHP) – zijn het er over eens dat 25 november 1975 als een historische onvermijdelijkheid dient te worden beschouwd. Ook vanuit prak-

PETER MEEL

werd in 1959 geboren in Leiden. Hij studeerde geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde in 1999 aan de Universiteit Utrecht op het proefschrift *Tussen autonomie en onafhankelijkheid; Nederlands-Surinaamse betrekkingen 1954-1961*.

Sinds 2005 is hij onderzoeksdirecteur van het Instituut voor Geschiedenis van de Universiteit Leiden. In 2014 publiceerde hij *Man van het moment. Een politieke biografie van Henck Arron* (Prometheus/Bert Bakker).

Adres: P.J.J.Meel@hum.leidenuniv.nl

tisch oogpunt achtten zij het zinloos om uitgebreid na te kaarten over de politieke spanningen die aan de proclamatie van de republiek voorafgingen.

Deze brede acceptatie heeft het de samenleving gemakkelijker gemaakt om oud zeer te begraven en de blik op de toekomst te richten. Toch heeft dit niet geleid tot consensus over het verhaal van de onafhankelijkheid. Het orthodoxe verhaal over de moeizame maar onontkoombare geboorte van de republiek kreeg aan het begin van de jaren tachtig concurrentie van een ander verhaal. Daarin gaat het over de vraag wanneer Suriname *invulling* begon te geven aan de verkregen onafhankelijkheid. Volgens de revisionistische visie werden op 25 november 1975 de voorbereidingen tot de onafhankelijkheid afgerond. Die waren staatkundig-politiek van aard en bestonden in hoofdzaak uit een serie ceremoniële handelingen. De grote sprong voorwaarts werd gemaakt op 25 februari 1980, toen militairen gewapenderhand de macht in het land overnamen, een gebeurtenis die naderhand werd omgedoopt tot dag van bevrijding en vernieuwing. Pas toen werd volgens deze opvatting het startsein gegeven tot de werkelijke losmaking van Nederland en de opbouw van een nieuwe maatschappij.

DIEPE KLOOF

De controverse tussen orthodoxen en revisionisten heeft zo mogelijk een nog diepere kloof geslagen dan de eerdere tegenstelling tussen voor- en tegenstanders van onafhankelijkheid. Orthodoxen bestrijden de revisionistische zienswijze dat op 25 november 1975 alleen formele kwesties werden uitonderhandeld. Volgend op het aannemen van wetten en het sluiten van verdragen werd volgens hen hard gewerkt om inhoud te

geven aan de nieuwe status die het land zich had verworven. De teleurstellende opbrengst van die inspanningen rechtvaardigde geenszins het plegen van een militaire staatsgreep op 25 februari 1980. En wat in het kielzog van die onwettige machtsovername plaatsvond en na verloop van tijd tot een revolutie werd opgewaardeerd, kon in hun ogen onmogelijk een serieuze bijdrage aan het onafhankelijkheidsproject worden genoemd.

Dit orthodoxe verhaal is het verhaal van het Front voor Democratie en Ontwikkeling (NPS en VHP met wisselende politieke partners). Het bevat een pleidooi voor etnische pluriformiteit en vreedzame co-existentie. Alle etnische groepen in Suriname zijn gelijkwaardig en kunnen hun cultuur en religie in vrijheid beleven, zolang zij zich binnen wettelijke kaders bewegen. Het ideaal van eenheid-in-verscheidenheid wordt verbonden met het soevereiniteitsbeginsel en de democratische rechtsstaat. Frontcombinaties slaagden er vanaf 1987 in de soevereiniteit van Suriname met succes te verdedigen en de democratische rechtsstaat overeind houden. Dit betekende veel voor de kwaliteit van het landsbestuur. Daarmee is niet gezegd dat de toepassing van democratische en rechtstatelijke beginselen vrij is geweest van tekortkomingen. De bestuurlijke en monetaire stabiliteit die het Front tot stand wist te brengen, liet onverlet dat achterstanden en ongelijkheid werden geprolonged. Begrotingsdiscipline en een prudent uitgavenbeleid gingen niet vergezeld van een noemenswaardige lotsverbetering voor het leeuwendeel van de Surinaamse bevolking.

Het revisionistische verhaal, vormgegeven door de Nationale Democratische Partij (NDP), bestaat bij de gratie van een nationalistische opstelling en de erkenning van burgers als etnische Surinamers. Niet het respecteren van deelculturen staat in dit verhaal centraal, maar het identificeren van burgers met het Surinaamse grondgebied en de Surinaamse staat. Eenheid in uniformiteit is het parool en wordt gepropageerd als een kernbeginsel van de revolutie die volgens aanhangers van het revisionistische verhaal zijn voltooiing nog lang niet is genaderd. Als verworvenheden van de revolutie claimen revisionisten het succes van Staatsolie en de oprichting van het Staatsziekenfonds in de jaren 1980, de bouw van bruggen over de Suriname- en de Coppename-rivier eind jaren 1990 en de introductie van een basiszorgverzekering, een minimumloon en een pensioenregeling in 2014. Toch is de waardering voor deze maatregelen, die beogen een sociaal rechtvaardige samenleving dichterbij te brengen, gemengd. Dat heeft te maken met de autocratische bestuursstijl, het risicovolle uitgavenbeleid en het aanvechtbare trotseren en negeren van grondwettelijke bepalingen waarmee de NDP-top als vanouds wordt vereenzelvigd. Die hebben NDP-regeringen in binnen- en buitenland omstreden gemaakt.

MEEST SPRAAKMAKENDE POLITICUS

De twee verhalen over de onafhankelijkheid worden gebruikt om bestuur en beleid te legitimeren, politieke handelingen te rechtvaardigen en het electoraat gunstig te stemmen. Partijleiders verwijzen routinematig naar hún verhaal om beginselvast over te komen en de partijaanhang bij de les te houden. Tevens menen zij daarmee de aandacht te kunnen afleiden van het opportunisme en het fundamentele wantrouwen waarvan de Surinaamse politiek doortrokken is. Dit wantrouwen kenmerkt de relaties tussen individuele politici en die tussen politici en kiezers. Het laat zich aflezen uit de fragmentatie van het politieke krachtenveld, het grote aantal zwevende kiezers, de breed gedeelde zorg in de samenleving over het ontbreken van basisvoorzieningen en de aanhoudende kritiek op gesignaleerde misstanden in het landsbestuur, waarbij beschuldigingen van mismanagement en corruptie hardnekkig zijn, maar zelden tot een gerechtelijk onderzoek leiden. Niet ten onrechte beschouwen veel Surinamers de politieke elite als een op zichzelf gerichte carriëreoligarchie, die er via patronage en cliëntelisme in slaagt goed voor zichzelf te zorgen en burgers in verkiezingstijd mobiliseert, om hen na het tellen van de stemmen weer aan hun lot over te laten.

Aan het wegnemen van de patstelling tussen de onafhankelijkheidsverhalen en het herstellen van het vertrouwen in de politiek heeft ook de meest spraakmakende politicus van de afgelopen veertig jaar, Desi Bouterse, weinig kunnen bijdragen. Als leider van de coup van 25 februari 1980 en bevelhebber van het Nationaal Leger (tot 1993) heeft Bouterse zich vanaf 1996 vooral als NDP-voorzitter gemanifesteerd. In 2010 en 2015 slaagde hij erin om via parlementaire verkiezingen president van Suriname te worden. Zijn omarming van de revisionistische versie van het onafhankelijkheidsverhaal kan moeilijk los worden gezien van zijn populistische wijze van opereren. Daarbij hoort het tarten van het establishment, het inspelen op de behoeften en sentimenten van het “gewone volk” en het wegzetten van tegenstanders als met het buitenland heulende verraders.

Het moet Bouterse worden nagegeven dat hij Suriname als *low trust society* nadrukkelijker op de politieke agenda heeft geplaatst. In de jaren tachtig maakte de NDP furore met de leus “meedenken, meedoen, meebeslissen”, bedoeld om de bevolking met vereende krachten te laten werken aan de opbouw van een gedekoloniseerd Suriname. Sindsdien is de participatiesamenleving in de verkiezingsprogramma’s van de partij blijven opduiken. In 2010 maakte Bouterse bekend een “sociaal contract” met het volk te hebben gesloten en bij zijn laatste inauguratie als president noemde hij de Surinaamse mens de belangrijkste factor in het ontwikkelingsproces. Propagandisten betitelen de NDP inmiddels niet langer als een politieke partij, maar als een volksbeweging. Bouterse onderhoudt naar eigen zeggen een directe band met het volk en investeert bij voorkeur in persoonlijke ontmoetingen met landgenoten. Naar het oor-

deel van de “volkspresident” is het cultiveren van die relaties belangrijker dan het oeverloze debatteren in het parlement en het respecteren van de beginselen van de trias politica.

De pogingen van de NDP om zich te engageren met het volk hebben de partij electoraal het nodige opgeleverd, maar niets veranderd aan de sociale en politieke tegenstellingen in het land. De partij legt de vinger op de afstand die er bestaat tussen politiek en samenleving, zonder erin te slagen deze te verkleinen of ongedaan te maken. Meedenken, meedoen en meebeslissen is een wassen neus gebleven, omdat de NDP – alle demagogie ten spijt – zelf deel uitmaakt van het politieke establishment en – niet anders dan het Front – prioriteit geeft aan het bemachtigen van sleutelposities in het machtscentrum. Als gevolg hiervan menen veel burgers dat zij veroordeeld zijn tot een positie aan de zijlijn en onvoldoende uitgedaagd worden om bij te dragen aan het oplossen van de maatschappelijke vraagstukken waarvoor Suriname zich gesteld ziet. Van de onafhankelijkheidsverhalen gaat voor hen geen inspiratie uit. Naar hun oordeel zijn die verhalen juist een sta-in-de-weg voor een actieve beleving van hun burgerschap.

INCLUSIEVE SAMENLEVING

Vrijheid, onafhankelijkheid en soevereiniteit: wat betekenen deze begrippen anno 2016 nog? Drukken zij meer uit dan politieke retoriek en een wat belegen patriotisme? Als kleine staat met een op export gerichte economie en deel uitmakend van regionale verbanden waarbinnen landen als Brazilië en Venezuela de toon aangeven, geldt voor Suriname dat de betekenis van de term onafhankelijkheid alleen maar relatief kan zijn. Maar er is meer. Toepassing van het onafhankelijkheidsbegrip op individuele burgers in plaats van op politieke of staatkundige abstracties kan een einde maken aan de gestolde visies op de onafhankelijkheid en de grondslag leggen voor een nieuw verhaal. Een verhaal dat zeggingskracht heeft en burgers aanspreekt, omdat zij niet langer als kiezer tegemoet worden getreden, maar als zelfstandig denkende en handelende individuen, die hun talenten en vaardigheden inzetten voor de leefomgeving waarvan zij deel uitmaken. Er wordt werkelijk een slag gemaakt als het onafhankelijkheidsverhaal het verhaal wordt van de inclusieve samenleving waarin burgers gelijke kansen hebben en de ruimte krijgen om tot hun recht te komen, ongeacht leeftijd, klasse, etniciteit, gender, politieke voorkeur of religieuze gezindheid. In een inclusieve samenleving nemen zij op een gelijkwaardige wijze deel aan het maatschappelijk verkeer en is er gepaste waardering voor de bijdragen die zij leveren.

Het onderbenutten van het menselijke potentieel doet zich in Suriname vooral voor in de dienstensector. Sinds 1975 zijn politici er niet in geslaagd om de staat – de voornaamste bestuursdienst en grootste werkgever van Suriname – effectief te gebrui-

ken om vraagstukken van armoede en onderontwikkeling op te lossen en processen van uitsluiting en marginalisering te keren. Te veel politieke leiders vereenzelvigen de staat met de staats*macht*, die veroverd en gemonopoliseerd moet worden om de eigen positie veilig te stellen. Na gewonnen verkiezingen nemen zij partijgenoten in dienst, die zij in een afhankelijkheidspositie houden, voor wie zij geen dwingende eisen van deskundigheid en productie formuleren en die zij vaak weinig meer dan een sociaal vangnet bieden. De kwaliteit van de bedrijfsvoering en de capaciteiten en motivatie van de werknemers zijn daarbij van ondergeschikt belang.

In een inclusieve samenleving zetten overheidsdienaren zich in voor de gemeenschap en stellen zij er een eer in om zich verantwoord en betrokken richting de samenleving op te stellen. Zij willen goed toegerust zijn voor hun taken, met overtuiging hun werk doen en voor hun medemens iets betekenen. Kritisch denken en integer handelen liggen aan hun optreden ten grondslag en hun superieuren geven hen de ruimte om het verschil te maken. Werken in een inclusieve samenleving veronderstelt van leidinggevendenden afscheid nemen van het primaat van de partijpolitiek, van achterhaalde autoritaire gezagsverhoudingen, van zelfzucht, tunnelvisie en willekeur.

Maar natuurlijk kan het verhaal van de inclusieve samenleving pas een duurzame ontwikkeling op gang brengen als het zich uitstrekt tot alle maatschappelijke sectoren en gedragen wordt door de totale Surinaamse gemeenschap. Dat kan alleen als inclusiviteit in de opvoeding, in het onderwijs en op de werkvloer tot norm wordt verheven en ondersteund en gevoed wordt door een krachtig maatschappelijk middenveld. De verhalen van het Front voor Democratie en Ontwikkeling en de NDP zijn constructies van partijpolitici gebleken, die segmenten van de Surinaamse samenleving hebben bereikt, maar deze als geheel niet in beweging hebben gebracht. Dat kan geen verwondering wekken. Onafhankelijkheid wordt door politici gefaciliteerd, maar door burgers vormgegeven. De recente activiteiten van het Burgerinitiatief voor Participatie en Goed Bestuur zijn een aansprekend voorbeeld hiervan. Heeft inclusiviteit bij de bevolking ingang gevonden, dan kan een streep worden gezet onder de vruchteloze verhalenstrijd over de onafhankelijkheid. Dan ligt het initiatief bij geëngageerde Surinamers, die in de geest van de *Sustainable Development Goals* hun persoonlijke behoefte aan autonomie, sociale verbanden en ontwikkeling zinvol weten te verbinden met de uitdagingen waarvoor de omringende samenleving zich gesteld ziet.